

Knihovnicko-informační zpravodaj U Nás
Vyšlo: 12.10.2004
Číslo: Ročník 14 (2004), Číslo 3
Sekce: Naše téma
Název článku: Revoluce v knihovnách
Autor: Eva Semrádová
Zdroj: <http://unas.svkhk.cz/clanek.asp?id=435>

Revoluce v knihovnách

Eva Semrádová

Informační technologie se stávají základní pracovní pomůckou českých knihovníků včetně těch, kteří pracují v malých obcích. A přesto tomu ještě není ani patnáct let, co automatizace vstoupila do knihoven. Následující řádky jsou stručnou rekapitulací uplynulých let.

1990

Výpočetní techniku používaly ve východních Čechách pouze vysokoškolské knihovny. Pro automatizované zpracování katalogizačních lístků jim sloužily mikropočítače TEXT 1 a osobní počítače typu TNS/AT s pevným diskem 20 MB doplněné programovým produktem UNESCO CDS/ISIS.

Státní vědecká knihovna v Hradci Králové vlastnila Robotron 1715. Ostatní knihovny zmiňovaly z technického vybavení pouze rozmnožovací přístroj Costar nebo lihový rozmnožovací přístroj.

Velmi moderně působily zprávy z vědecké knihovny v Banské Bystrici, která vlastnila 16bitové mikropočítače s operační pamětí 1 MB a luxusní 32bitový mikropočítač s operační pamětí 4 MB a možností vytvořit lokální síť pro 8 terminálů.

1991

Nacházíme první písemné zmínky o automatizaci knihovnických procesů ve veřejných knihovnách Východočeského kraje. Knihovníci kritizovali, že výpočetní technika v knihovnách chybí. O zavádění počítačů do praxe jednali ředitelé vědeckých knihoven společně s vedením Národní knihovny a žádali Ministerstvo kultury o finanční prostředky na dovybavení knihoven.

Na území dnešního Královéhradeckého kraje využívaly počítač okresní knihovny v Hradci Králové, Jičíně, Náchodě a Městská knihovna v Úpici. Pracovaly s programovým vybavením MAKS nebo SMARTLIB pro vedení přírůstkových seznamů a akvizičních agend (Hradec Králové, Úpice) nebo pro některé činnosti z výpůjčního procesu (Jičín) a zpracování fondu hudebního oddělení (OK Hradec Králové).

Ve SVK Hradec Králové byly k dispozici dva osobní počítače, na oddělení bibliograficko-informační služby bylo připraveno automatizované doplňování kartotéky regionálních osobností (programové vybavení REOS) a provedena analýza pro obdobné zpracování

regionálních fakt. Na bibliografii sestavili zkušební vzorek záznamů pro národní bibliografii a na oddělení knihovnictví využili automatizace pro evidenci a statistiku knihoven. Do systému SMARTLIB byly převedeny agendy akvizice a přírůstkový seznam.

1992

V dokumentech Informačního a poradenského střediska v kultuře (IPOS) se píše:

„Knihovny budoucnosti nebudou obsahovat tlusté folianty, ale velké videokotouče nebo kompaktní desky příslušné generace. Kdo bude chtít získat jakoukoliv knihu nebo pasáže z ní, sdělí prostě svůj požadavek počítači...“⁽¹⁾

Nákup počítače realizovaly další městské knihovny (Police n. Met., Chlumecko n. C., Kostelec n. Or., Vamberk), tiskárny se využívaly jehličkové, oblibu si získal **program T602**. Východočeský SKIP organizuje seminář, na kterém byl představen **nový knihovnický systém LANIUS**.

1993

Všechny okresní knihovny dnešního kraje měly počítač pro knihovnické i ekonomické agendy, programové vybavení MAKS/ISIS, SMARTLIB nebo LANIUS. Začalo se využívat **napojování jednotlivých procesů do počítačových sítí**. Vlastní počítač mělo i více než 10 velkých městských knihoven a další využívaly počítače na městském úřadě. Nejpokročilejší vybavení měla MěK Úpice (systém SMARTLIB).

1994

Automatizace zasáhla do řady odborných knihovnických činností – **katalogizace včetně zpětného ukládání, budování informačních databází**. Na oddělení informačních a referenčních služeb SVK HK byly na jednom služebním počítači přístupné databáze systému CDS/ISIS (např. periodika, souběžná regionální bibliografie, česká zemědělská bibliografie a první souborný katalog s ročním přírůstkem 4 000 záznamů) a vlastními silami vytvářené regionální databáze REOS a REFA. Pracovalo se na převodu dat do elektronické podoby, obvyklým nosičem byla disketa a moderním programovým prostředím MS DOS, MS Windows 3 nebo FoxPro.

1995

Okresní knihovna v Trutnově jako první v kraji nabídla čtenářům svého oddělení pro dospělé **online katalog** a klasický „sáčkový systém“ nahradila automatizovaným **výpůjčním systémem LANIUS**. V okresních knihovnách bylo v plném proudu retrospektivní ukládání fondů, teoreticky se hovořilo o možnosti využít pro tuto činnost **scannery**.

SVK HK byla připojena na internet, který byl zpřístupněn i **pro veřejnost**, 45 % informací bylo zodpovězeno pomocí elektronických databází, bibliografické tituly byly poprvé do knihoven kraje rozeslány na disketách, ČNB bylo možno objednat jako CD ROM.

1996

Online katalogy měly ve svých půjčovnách pro dospělé okresní knihovny Hradec Králové,

Jičín, Náchod, Trutnov (v Trutnově i v oddělení pro děti). Napojení na internet bychom našli v Náchodě a Rychnově n. Kn., počítač s CD mechanikou vlastnila OK Hradec Králové. Malé městské knihovny měly zpravidla jeden počítač a využívaly jej pro zpracování fondů.

SVK HK se zapojila do projektu Souborný katalog ČR CASLIN, pomocí databází bylo zodpovězeno 66 % dotazů, byly adaptovány prostory pro Internet club (otevřen na začátku následujícího roku).

Na trhu se objevil nový automatizovaný **knihovnický systém KP sys.**

1997

Počítačové vybavení se stalo nutností nejen pro knihovnické činnosti, ale i ve službách veřejnosti. V tomto roce měly všechny profesionální knihovny kraje alespoň jeden počítač. Na internet byly připojeny SVK, okresní knihovny a 4 městské knihovny (Nový Bydžov, Broumov, Česká Skalice a Úpice). Ministerstvo kultury ČR poskytlo knihovnám první granty na připojení k internetu.

SVK HK zahájila zkušební provoz online katalogu na www.

1998

Využití automatizace se rozšířilo na meziknihovní výpůjční službu a na služební komunikaci prostřednictvím **e-mailu**. Do knihoven směřovali uživatelé, kteří hledali výhradně internet. Knihovny nabízely nové služby – instruktáž k používání internetu, internet zdarma v rámci propagace knihovny, **multimediální encyklopedie** a učebnice, elektronické upozornění na rezervaci knih. Poprvé se knihovny setkávaly s problémem autorských práv v souvislosti s půjčováním CD ROM a elektronického dodávání dokumentů. Na trhu se objevil knihovnický **systém CLAVIUS**.

Vyšla první čísla elektronického zpravodaje U NÁS. Byl vyhlášen první ročník celostátní propagační akce Březen – měsíc internetu.

1999

Do výkazů veřejných knihoven byly zařazeny nové údaje – počet počítačů pro uživatele a počet připojení k internetu. Uživatelé SVK HK měli k dispozici 32 počítačů, z toho 10 připojených na internet. Knihovny na území dnešního kraje měly 105 počítačů, 41 připojení na internet, z toho byly vybaveny internetem 2 neprofesionální knihovny z okresů Hradec Králové a Náchod.

Důležitou roli při nákupu výpočetní techniky a připojování knihoven k internetu sehrálo vyhlášení celostátního **dotačního programu RISK** (Rozvoj informačních sítí knihoven).

2000

Rozvoj informačních technologií v knihovnách podpořil **nový dotační program VISK 3** – Informační centra ve veřejných knihovnách (z dotací bylo získáno celkem 2 mil. Kč). Počet počítačů pro uživatele se zvýšil o 40 % a počet připojení na internet o 65 %. V péči o techniku v neprofesionálních knihovnách získal první pozici okres Hradec Králové – 13

knihoven s počítačem a 6 internetových připojení.

Informační zázemí profesionálních knihoven tvořily nejčastěji databáze ČNB, ASPI, souborné katalogy SKAT, regionální databáze REOS, fulltextové databáze EBSCOhost, ProQuest, TamTam a multimediální encyklopedie na CD ROM. Okresní knihovna v Hradci Králové nakoupila speciální internetové vybavení pro nevidomé. Novou kategorií služeb se staly elektronické služby – **elektronická MVS, komunikace s uživateli pomocí SMS** a e mailu, webové stránky knihoven.

V rámci již tradiční akce Březen – měsíc internetu byla vyhlášena soutěž **Biblioweb**.

2001

Část uživatelů přicházela do knihoven pouze za internetem a informačními databázemi, pracovali samostatně bez rady knihovníka. Počet počítačů pro uživatele se zvýšil o dalších 49 % (celkem 220 stanic), z toho více než polovina s připojením na internet. Vybavení knihoven doplnily softwarové produkty firmy Microsoft (**Word, Excel** atd.), nakoupené za zvýhodněných podmínek.

Krajská knihovna vybudovala v rámci grantového programu VISK 2 – Mimoškolní vzdělávání knihovníků - počítačovou učebnu a zorganizovala první **kurzy počítačové gramotnosti ECDL pro knihovníky**.

2002

V Královéhradeckém kraji měly počítače pro uživatele všechny profesionální knihovny a 16 % knihoven neprofesionálních. Počet stanic s internetem se oproti předešlému roku zvýšil o 40 %, vlastní webové stránky budovalo 25 profesionálních knihoven a 2 neprofesionální knihovny v okrese Hradec Králové.

Elektronické katalogy mělo na webových stránkách zpřístupněno 7 městských knihoven – v Hradci Králové, Chlumci n. C., Jičíně, Novém Bydžově, Smiřicích, Trutnově a Třebechovicích p. O.

Propagační akce Březen – měsíc internetu byla obohacena o **soutěž Webík**.

2003

Využití informačních technologií se stalo samozřejmostí. V SVK HK bylo k dispozici 41 uživatelských stanic, z toho 39 s internetem. V ostatních knihovnách kraje 320 stanic, z toho 241 s připojením na internet. Největší rozvoj zaznamenalo technické vybavení neprofesionálních knihoven, jedna třetina z uvedeného počtu počítačů sloužila návštěvníkům vesnických knihoven.

V profesionálních knihovnách probíhaly výměny zastaralých počítačových stanic, instalace výkonnějšího připojení k internetu a automatizace dalších knihovnických činností, např. revizí, distribuce výměnných souborů, automatizace dětských oddělení.

2004

Letošní rok ještě nemůžeme hodnotit, ale s jistotou již můžeme říci, že se prognózy z roku 1992 nevyplnily. Rozvoj informačních technologií pokračuje, ale knihovna zůstala nadále místem setkávání čtenářů nejen s knihami a informacemi, ale i s lidmi – s knihovníky, s přáteli i s lidmi neznámými.

1) Juřík, V. Kulturologické studie. Praha, IPOS 1991, s. 77.

© 2000-2004 Studijní a vědecká knihovna v Hradci Králové · pujcovna@svkhk.cz
· knihovna@svkhk.cz · <http://www.svkhk.cz>